

בין המילים

כתב עת לטיפול באמצעות אמנויות

גיליון 24 | קיץ תשפ"ה | יולי 2025

עורכת ראשית: ד"ר נעמה לב ארי, ראשת ביה"ס לטיפול באמצעות אמנויות
ייעוץ מדעי: ד"ר אנג' ג'ייקובס קיים

חברי המערכת:

פרופ' סמדר דוניצה-שמידט	נשיאת מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר אירית לוי פרידמן	סגנית נשיאה לעניינים אקדמיים, מכללת סמינר הקיבוצים
פרופ' שי פרוגל	דיקן הפקולטה למדעי הרוח והחברה, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר רינת ארביב-אלישיב	ראשת רשות המחקר, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר ניסים אבישר	ראש מרכז החוסן, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר אנג' ג'ייקובס קיים	ראשת התוכנית לטיפול באמנות, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר אורית דוראי	מכללת סמינר הקיבוצים ואוניברסיטת בר אילן
פרופ' עינת מטצל	אוניברסיטת בר אילן
פרופ' עינת שופר אנגלהרד	אוניברסיטת חיפה ומכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר ציקי כהן	המכון לפסיכואנליזה, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר יפתח רון	טיפול בפסיכודרמה, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר שרית בר זקן	ראשת תוכנית הביבליותרפיה, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר אורלי וקנין	מכללת סמינר הקיבוצים ומכללת אורנים
פרופ' נמרוד אלוני	העורך הראשי (2009-2023)

ISSN 2616-9517

רכזת מערכת וניהול הפקה: קטיה רוזנברג
עריכה: עדי רופא, נירית איטינגון
עריכה תקצירים באנגלית: ד"ר טובה שני
עיצוב גרפי: יוסי ארזה
ביצוע גרפי: אירית נחום

כתובת דוא"ל להגשת מאמרים לפרסום בכתב העת Arts.Therapy@smkb.ac.il

תוכן בעניינים

4	המשתתפות והמשתתפים בגיליון
6	בפתח הגיליון – דבר העורכת
	עדי בצלאל, מיכל בת אור
9	ייצוגי הבית של אמנים ישראלים עכשוויים – מגילום לתיקון
	רוני צימרמן, גוני צור, יפתח רון
36	אחרי הכול את שיר: פסיכודרמה משולבת שירים בעבודה עם מתמודדינפש
	מתן מרום, אנג'י ג'ייקובס קיים
54	השפעת הטיפול באסירות בין כותלי הכלא על המטפלות בהן
	עטרה פישר
78	"אנחנו מדברים במוזיקה": המוזיקה ככלי טיפולי בקשר שבין ניצולי שואה ובניהם
	חנה ימיני, שמרית פישר
99	השפעת טיפול במשחק בחול על תנועתיות מערכת העיכול בקרב ילדים צעירים עם קשיי גמילה מחיתולים והפרעות הפרשה
iii	Abstracts

המשתתפות והמשתתפים בגיליון

עדי בצלאל | מטפלת באמצעות אמנות חזותית ופסיכותרפיה אקזיסטנציאליסטית. פעילה בתחום הציור והציילום. תערוכתה "המטפלת הפצועה" בבית האמנים בירושלים 2023, שילבה ביו תחום האמנות והטיפול באמצעות אמנות. ב־2025 יצא ספר האמנית שלה "טיפולגיות צילומיות".
adibezalel@gmail.com

מיכל בת אור | פסיכותרפיה אמצעות אמנות חזותית, סגל בכיר בביה"ס לטיפול באמצעות אמנויות, ובתכנית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית באמצעות אמנויות באוניברסיטת חיפה. חוקרת את הקשרים שבין ביטויים חזותיים ונרטיביים לייצוגים מנטליים, תהליכי טיפול ביצירה בהקשרים של טראומה וכול, ובמודל הסטודיו הפתוח והבטוח לאוכלוסיות מתמודדות.
michal.bator10@gmail.com

רוני צימרמן | מטפלת מוסמכת בפסיכודרמה, בוגרת התכנית לתואר שני בטיפול באמצעות אמנויות בסמינר הקיבוצים, שם עשתה גם לימוד משחק ותואר ראשון בחינוך והוראת התיאטרון. בין האוכלוסיות איתן היא עבדה בטיפול: ילדים, בני נוער, נשים נפגעות אלימות, ומתמודדי נפש בקהילה.
ronizim@gmail.com

גוני צור | מטפלת מוסמכת בפסיכודרמה, בוגרת התוכנית לתואר שני בטיפול באמצעות אמנויות בסמינר הקיבוצים, ולימודי תואר ראשון במדעי ההתנהגות. בין האוכלוסיות שאיתן עבדה, נשים נפגעות אלימות, הגיל השלישי, מתמודדים בכריאות הנפש בתעסוקה בקהילה, ומטופלים בבית מאזן ובמרכז לטיפול יום.
gonie.tsur@gmail.com

ד"ר יפתח רון | מרצה בכיר בבית הספר לטיפול באמצעות אמנויות בסמינר הקיבוצים, הוא מלמד בתכנית המוסמך לטיפול בפסיכודרמה בסמינר הקיבוצים וכן באוניברסיטה העברית. עבודתו המחקרית בוחנת תהליכים טיפוליים במצבי דחק, טיפול באמצעות אמנויות וצמיחה פוסט־טראומטית, פסיכודרמה וגישות נרטיביות בטיפול, נרטיבים וסיפורי חיים במצבי סכסוך, וכן מגע בין־קבוצתי והיבטים פסיכולוגיים של סכסוכים אתנו־פוליטיים.
yiftach.ron@smkb.ac.il

מתן מרום | לקראת סיום הכשרה כמטפלת באמנות במכללת סמינר הקיבוצים, מנחת קבוצות. עוסקת בטיפול באמנות עם ילדים על הרצף האוטיסטי ובהדרכת הורים (במסגרת הכשרה מעשית מתקדמת). בעבר עבדה כקצינת חינוך בשירות בתי הסוהר, מתוך המפגשים עם האסירים וסגל בית הסוהר צמח הרצון לכתיבת המאמר.
Marom.matan@gmail.com

ד"ר אנגי ג'ייקובס קיים | ראשת התוכנית לתואר שני בטיפול באמנות חזותית במכללת סמינר הקיבוצים. עוסקת בהוראה ובמחקר בתחום הטיפול בטרומה, מערכת החינוך, הדרכת הורים. מדריכה מטפלות באמנות במסגרת התוכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון, בעלת קליניקה לטיפול באמנות.
ajacobskayam@gmail.com

ד"ר עטרה פישר | מטפלת במוזיקה בעלת ניסיון של למעלה מ-25 שנה, המתמחה בעבודה עם אוטיסטים ובוגרים עם תסמונת דאון. מרצה לחינוך מיוחד ולגיל הרך במכללת אפרתה, מכללת בית רבקה ובשלוחה החרדית של מכללת לוינסקי. מלמדת הוראת מוזיקה בחינוך המיוחד, שילוב תלמידים עם צרכים מיוחדים, וכן עוסקת בהוראה ובמחקר של הוראת השואה באמצעות אומנויות.
atarahfisher@gmail.com

חנה ימיני | מטפלת באמנות חזותית, חברה באגודה הישראלית לטיפול באמצעות אומנויות (יה"ת) ומדריכה מוסמכת מטעמה. בעלת תואר שני בחברה ואומנויות, בוגרת בית הספר לפסיכותרפיה יונגיאנית. מתמחה בטיפול באמצעות ארגז חול ובטיפול דיאדי.
hana.yemini@gmail.com

ד"ר שמרית פישר | פסיכולוגית קלינית מומחית, חברה סגל בתכנית לפסיכולוגיה קלינית במרכז האקדמי רופין. מחקריה מתמקדים בהבנת מנגנוני שינוי בפסיכותרפיה בדגש על אמון אפיסטמי. בעלת הכשרה בטיפול מבוסס מנטליזציה (MBT) ובטיפול דינמי קצר מועד (STPP).
shimrit.shahar@gmail.com

בפתח הגיליון

אין זה נכון, אומר אני לעצמי
אין זה חייב כך להיות, אפשר גם אחרת.
היו גם לילות אחרים והרי הם שמורים בזיכרון.
"כמעט כאן", כל החלב והדבש, נתן זך, עם עובד 1978

גיליון חדש זה עתה הפציע, ושוב הוא פוגש אותנו בתקופה עצובה ומלאת כאב. תסכול רב מצוי בתחושה העולה משורות שירו של נתן זך – אין זה חייב להיות כך, והרי אפשר גם אחרת. ולא דרוש איזה כוח-על או נס כדי לעורר את התקווה ואת ההקלה, אלא עשייה אנושית פשוטה. האומנם?

שוב ושוב נשאל: איך להביא מן הכוחות הטובים השמורים בקרב רבים מאיתנו, ומן הדיאלוג עם האחר ומן השיח המשותף, שיהיו עבורנו חומר של ממש לאחוז בו? ואולי מפגשים מן הסוג המיטיב הזה, עם העצמי ועם האחר, שמורים בזיכרון, כדברי השיר, והם גם מפכים ומדהדים מבעד לטקסטים שנאספו כאן. ואפשר שהם יעשו את דרכם ואת השפעתם הלאה אל תוך מציאות חיינו.

עדי בצלאל ומיכל בת אור כותבות על הבית כדימוי אמנותי, רגשי וקונקרטי, המעסיק ומטריד את כולנו בשל המאורעות המתמשכים של העת הזאת. ייצוגי הבית נבחנים דרך עיון במושגים פסיכואנליטיים ומבעד להתבוננות פנומנולוגית ופסיכודינמית בטיפול באמנות. ארבע תמות עיקריות מתארות את ייצוגי הבית, כפי שהם עולים בראיונות וביצירות של קבוצת אמנים ישראלים: הבית כגילום של גוף ונפש, הבית בממד הזמן, הבית כייצוג של חוויה חברתית ופוליטית והמשאלה לתהליכי תיקון ושינוי באמצעות יצירת הבית באמנות. ומה בזמנים האלה מתאים יותר מן ההרהור העיוני והאמנותי בתמונות הבית ובניסיון להבין את משמעויותיו עבורנו.

רוני צימרמן, גוני צור ויפתח רון כותבים על טיפול קבוצתי בפסיכודרמה עם מתמודדי נפש בקהילה. הם מתארים את המשמעות הייחודית הנוצרת בטיפול הפסיכודרמטי המשלב רכיב של פזמונים נבחרים. פזמונים אלה, בביטויים המוזיקלי והטקסטואלי, שימשו בקבוצה ייצוג להלך נפש, מבע של נראות ושייכות ודימוי לזמן ולאזורי נפש

רדומים. תיאור המקרה המוצג במאמר מתמקד בסיפוריהם האישיים והנפשיים של שלושה מן המשתתפים בקבוצה. בהקשר רחב יותר אפשר לומר כי המאמר מאיר את אפשרויות השילוב הבינ-חומי בטיפול באמצעות אמנויות.

מתן מרום ואנג'י ג'ייקובס קיים כותבות על המורכבות הרגשית המאפיינת את הטיפול באסירים ובאסירות, ועל האופן שבו העובדת הסוציאלית נאלצת להתמודד עם סוגיות הכרוכות במילוי תפקידה בארגון כליאה בשירות בתי הסוהר. סוגיות אלה מלוות בדרך כלל בקונפליקטים, בדילמות חברתיות ובעיבוד תכנים טראומטיים. המאמר מתאר מפגשים ייחודיים המתרחשים הרחק מעין הציבור בין מי שמאמינות בתיקון ובשינוי לבין מי שנתפסות כנשים אלימות ופוגעניות. המאמר משמיע את קולן של נשות טיפול בשירות בתי הסוהר, וממצאיו מצטרפים לחוויות רגשיות ועיוניות בחקר הטראומה ובהשלכות המפגש עם נפגעי טראומה על גורמי מקצוע.

עטרה פישר כותבת על התמודדות של מוזיקאים בני הדור השני עם טראומת השואה של הוריהם, ולעיתים עם טראומטיזציה משנית שהם חוו בילדותם. המאמר עוסק באופן שבו נתפס והועבר עולמם הרגשי של ההורים, ובייחודיות של השימוש במוזיקה ככלי טיפולי המגשר בין הדורות. באמצעות ראיונות עומק וסיפורי חיים המוצגים בטקסט, ניתן לראות כיצד יוצרים בני הדור השני השתמשו בכישורונותיהם המוזיקליים כדי לעבד סוגיות רגשיות כמו העברה בין-דורית של טראומת השואה, קשר שתיקה וגירוש זהות עצמית. נראה כי ההתפתחות המוזיקלית של יוצרים בני הדור השני נושאת השפעות תרבותיות ומטען רגשי של חוסן ופגיעות הנובע מן האווירה השורה בבית.

חנה ימיני ושמרית פישר כותבות על טיפול במשחק בחול ככלי המאפשר ביטוי לא מילולי רגשי וחוייתי. הן עוסקות באחת התופעות השכיחות והטבעיות בתהליכי התפתחות של ילדים צעירים – הגמילה מחיתולים. מדובר בתופעה יום-יומית וקונקרטית, שיש בה כדי להעיד על קושי לעצמאות רגשית ולרכישת ביטחון עצמי. המאמר מביא דוגמאות להתנהגויות ולדפוסים נפוצים המופיעים בתהליך הגמילה, ולאופן שבו הם מתבטאים במשחק בחול ובקשר עם ההורים ועם הדמות הטיפולית. המסקנות מצביעות על כך שטיפול במשחק בחול עשוי לשמש כלי עוצמתי והוליסטי בתהליך הגמילה, ומדגישות את החשיבות שיש בטיפול המותאם אישית לכל ילד.

לסיכום, נראה כי הגיליון הנוכחי נע בין מרחבים בין-תחומיים של אמנות ושל טיפול, ונוגע באופן שבו הם פועלים ומשפיעים בקרב יחידים וקבוצות. נפגוש בו מטפורות של בית ושל משפחה, את החומר העשוי מן הטראומות המתמשכות, ואת הגוף והנפש הנושאים אותן בתוכם. המטפורות האלה של פגיעות, של נראות ושל שייכות רלוונטיות לקשיי התקופה כמו גם למורכבות הטיפולית באשר היא ולהבנה טובה יותר של עצמנו מעבר לזמן ולמקום. כינוסם של הטקסטים האלה יחד מבטא את הצורך בהבנה ובקשר, ואת החשיבות הטמונה במפגש הסיפורים האישיים עם קבוצות ויחידים.

מארג היחסים הללו עולה כאן מבעד למפגש עם יצירות אמנות, עם סגולותיה של המוזיקה ועם השיח המילולי והלא-מילולי שבין המטופל למטפל. והטקסטים האלה, "השמורים בזיכרון" כמאמר המשורר, עשויים להעמיק ולהאיר עוד חוויות והבנות חדשות. נחזיק את התקווה ואת המשאלה לימים טובים יותר, ימים שיש בהם שלום, תיקון וריפוי.

שלכם, נעמה

ד"ר נעמה לב ארי, עורכת כתב העת בין המילים

Naama.levari@smkb.ac.il